

Zdroje amerického chování

K diskuzi o transatlantické diferenci

PAVEL BARŠA

„Spolu se všemi svými přáteli stojí znovu tento národ mezi světem míru a světem chaosu a neustálého poplachu. Jsme znovu povoláni ochraňovat bezpečnost našeho lidu a naděje celého lidstva. Přijímáme tuto odpovědnost...“

Ve všem tomto úsilí je americkým cílem více než jen sledovat proces – je jím dosáhnout výsledku: ukončit strašné ohrožení civilizovaného světa. Všem svobodným národům jde o to zabránit náhlým a katastrofickým útokům. Vyzýváme je, aby se k nám připojili a mnozí tak činí. Avšak směřování tohoto národa nezávisí na rozhodnutích ostatních...“

Svoboda, jíž si ceníme, není darem Ameriky světu, ale darem Boha lidstvu. Neznáme a nenárokujeme si znát všechny cesty Prozřetelnosti, a přesto jim důvěřujeme a svou důvěru vkládáme do milujícího Boha za vším životem a vší historií.“

George W. Bush: Zpráva o stavu Unie, 28. 1. 2003

„Naši sofistikovaní evropští bratřenci jsou zděšeni. Francouzi se postavili do čela, když napadli americký simplismus. Přičítají špatným mravům, když se zlo nazývá pravým jménem. Raději se mu přizpůsobí. Mají v tom již mnoho zkušeností, například z roku 1940, když se slavně přizpůsobili nacistickému Německu... Jsme v sebeobraně válce. Je to také válka za západní civilizaci. Pokud Evropané odmítají považovat se za součást tohoto boje, dobrá. Chtějí-li abdikovat, dobrá. Necháme jim podržet naše pláště, ale nenecháme si od nich svázat naše ruce.“

Charles Krauthammer: The Washington Post, 1. 3. 2002

„Antiamerikanismus a antievropanství jsou na opačných krajích politické škály. Evropský antiamerikanismus lze nalézt především na levici, americké antievropanství na pravici. Nejvýmluvnějšími americkými evropobijci jsou neokonzervativci, kteří při tom používají stejný typ bojovné rétoriky, který předtím rozvinuli proti americkým liberálům. Jak mně dověděl sám Jonah Goldberg, »evropanství« je slabinou liberálů. Takže jsem se ho zeptal, zda Bill Clinton je Evropanem. »Ano,« odpověděl, »nebo alespoň myslí jako Evropan.«“

Timothy Garton Ash: Anti-Europeanism in America, 13. 2. 2003

Pozorovatelé světové politiky po teroristickém útoku dne 11. 9. 2001 se shodují na tom, že se USA a západoevropské země (s výjimkou Blairovy Velké Británie) rozcházejí v přístupech k hrozbě islamistického terorismu a ke státům podezřelým z výroby a rozšiřování zbraní hromadného ničení a možná i v celkové představě žádoucího mezinárodního řádu. Různé názory existují však na příčiny této divergence. V závislosti na teoretických východiscích existují v zásadě dva typy vysvětlení – realistické a konstruktivistické. První typ najdeme ve stati Roberta Kagana *Moc a slabost* [viz Kagan, 2002], druhý ve stati Jiřího Šedivého *Střet identit? USA a Evropa po 11. září* [viz Šedivý, 2002].

Oba autoři představují transatlantickou diferenci po „9. 11.“ prostřednictvím Cooperova odlišení moderního a postmoderního státu [viz Cooper, 2002]. První stát náleží k vestfálskému světu neomezené suverenity, v němž nejvyšším (pokud ne jediným) cílem zahraniční politiky je obhajoba národního zájmu a hlavním (pokud ne jediným) prostředkem dosahování tohoto cíle je maximalizace donucující síly v rámci systému mocenské rovnováhy. Druhý stát náleží k postvestfálskému světu omezené suverenity, v němž je díky situaci vzá-

jemné závislosti zvláštní zájem v potenciálním souladu s obecným zájmem mezinárodního společenství a prostředkem realizace jejich shody jsou pak nadnárodní instituce.

Zatímco vestfálský, moderní svět odpovídá hobbesovskému realismu, postvestfálský, postmoderní svět odpovídá kantovskému idealismu. V prvním světě každý stát prosazuje svůj partikulární zájem proti zájmům ostatních, ve druhém se dobrovolně podřizuje společným institucím, odkazujícím k univerzálnímu zájmu všech. V prvním je posledním rozhodčím sporů moc a síla, ve druhém právo a rozum. V prvním vládne unilateralismus, ve druhém multilateralismus. Kagan a Šedivý se shodují na tom, že západní Evropa již operuje v postmoderním světě, zatímco Amerika ještě nevyšla z modernity. První autor to vyvozuje z asymetrie moci, druhý z rozdílnosti identit.

A přitom byly politické tradice obou aktérů nastaveny právě naopak. Copak první američtí přistěhovalci neutíkali ze Starého světa despotie a útlaku právě proto, aby budovali Nový svět svobody a rovnosti? Copak nechtěli založit *republiku*, která se díky své izolaci bude moci vyhnout špinavé velmocenské politice evropských dynastických říší? Jak to, že Amerika – tento idealistický národ *par excellence* – je nyní na straně realismu a Evropa, opovrhovaná republikánskými otci-zakladateli právě pro svou zapletenost v partikularistických velmocenských pŕtkách, vymĕnila mocenskou rovnováhu za idealistický apel k univerzálním principŕm? Proč se Starý svět náhle stal Novým světem „posthistorie“, v němž je exkluzivní národní zájem korigován (ne-li přebit) společnými institucemi a mezinárodním právem, zatímco Nový svět stále žije v „historii“, v níž je obhajoba národního zájmu posledním východiskem i cílem zahraniční politiky?

Podle Kaganova názoru je toto převrácení dáno tím, že západoevropské státy ztratily po skončení druhé světové války svůj velmocenský status, zatímco Amerika vstupuje do nového století jako *jediná supervelmoc*. Zatímco Evropanĕ jsou díky své slabosti nuceni smířít se s idealistickým poukazem k mezinárodnímu právu, Američanŕm jejich síla umožňuje toto právo obcházet. Při svĕm vysvĕtlení se Kagan drží realistické zásady primátu zahraniční politiky, podle níž jsou domácí tradice relativně nepodstatným determinujícím faktorem ve srovnání s mezinárodní anarchickou strukturou a s distribucí moci mezi jednotlivými aktĕry; nikoli *identita*, nýbrž pomĕrná *síla* aktĕrŕ je posledním *explans* jejich mezinárodního jednání.

Zatímco diskrepance mezi tradicemi a současnou strategií obou aktĕrŕ nemusí vzhledem k jeho teoretickĕmu východisku trápit Kagana, mĕla by zarážet Šedivĕho. Cooperovská osnova výkladu transatlantické difference jde proti standardní charakterizaci americké identity jako idealistické. Tĕto charakterizaci odpovídá i Šedivĕho výklad zahraničnĕpolitickĕho diskurzu Bushe, Jr., z něhož vyplývá, že tento diskurz není ani tak „vestfálsko-realistický“ jako spíše „křížácko-idealistický“. Napojením tohoto výkladu na cooperovskou osnovu tak Šedivý spojuje dvě protichŕdnĕ interpretace americkĕho chování.

Použitím protikladu vestfálskĕho a postvestfálskĕho zahraničnĕpolitickĕho postoje na charakterizaci transatlantické difference navíc Šedivý i Kagan opomíjejí skutečnost, že USA a Evropská unie (EU) představují jednotky odlišného řádu a mezinárodnĕpolitickĕho statusu. Jediný národní stát, zřetelnĕ právnĕpoliticky oddĕlený od ostatních státŕ, totiž srovnávají s mnoha státy na cestĕ právnĕpolitické integrace do společného soustátí. Zatímco vnĕjší vztahy prvního aktĕra zŕstávají vymezeny ostrým protikladem k vnĕtřním vztahŕm, vnĕjší vztahy členŕ EU *k sobĕ navzájem* na sebe díky integraci berou čím dál tím více podobu domácích vztahŕ v rámci jedné politické jednotky. Všechna „post-“, jimiž autoři charakterizují zahraniční politiku evropských státŕ, se týkají *předešlím* jejich vzájemných vztahŕ, v nichž skutečně již převládlo právo nad silou, společné instituce nad velmocenským jednáním, hledání konsenzu nad donucováním, kantovský „věčný mír“ nad hobbesovskou „anarchií“.

Předpokládat automatické rozšíření tohoto posunu na vztahy EU k okolnímu světu znamená opakovat klasickou iluzi idealismu „druhĕho obrazu“ [*viz Waltz, 1959*], že nastolení vlády racionálního práva v domácí politice povede k jejímu nastolení v meziná-

rodní politice, tedy v tomto případě, že se vnitroeurovský postnacionalismus automaticky přenesl na vztah evropských zemí k mimoevropským aktérům. Zahraničněpolitická „měkkost“ západní Evropy může být však dána i skutečností, že nemá dostatečně sjednocenou zahraniční politiku, že tedy na rozdíl od USA není unitárním mezinárodněpolitickým aktérem. Možná, že Evropa s formálně jednotnou zahraniční politikou by měla daleko unilateralističtější sklony než Evropa fragmentovaná do patnácti zahraničních politik svých členských států, které spolu musejí neustále nacházet kompromis.

Nehledě na toto opomenutí, v němž se oba autoři shodují, jsou však jejich texty výrazem opačných teoretických pozic – realismu a konstruktivismu. Jeden z nich vysvětluje rozdílné „strategické kultury“ Evropy a USA rozdílem v poměrné *vojenské síle* obou aktérů, druhý poukazuje na jejich rozdílné *kulturní identity*. Východiskem této stati je přesvědčení, že každá z těchto teorií vystihuje podstatný aspekt transatlantické difference. Proto by se neměly vylučovat, ale vzájemně doplňovat. [*Ostatně Šedivý prezentuje svůj text právě jako pokus o doplnění mocensky založených vysvětlení – viz Šedivý, 2002, s. 5.*] Spojení realismu a konstruktivismu by však muselo korigovat jednostranná východiska obou pozic tak, jak se projevují u obou autorů.

V prvním přístupu vystupuje realismus ve své redukované podobě, kterou nazvu vulgárním realismem. V této perspektivě představuje mezinárodní politika arénu hobbesovské anarchie, džungli, kde vítězí hrubá fyzická síla. V protikladu k tomu realisté jako R. Niebuhr, H. J. Morgenthau, G. Kennan, R. Aron, K. Thompson, H. Kissinger, A. Wolfers či H. Bull chápou umění zahraniční politiky a samotný mezinárodní řád jako kombinaci „síly“ a „rozumu“, zastrasování a přesvědčování, moci a legitimacy, boje a diplomacie, anarchie a společenství [viz Aron, 1984; Bull, 1977; Kennan, 1951; Kissinger, 1957 a 1969; Morgenthau, 1946; Niebuhr, 1945; Thompson, 1982; Wolfers, 1962]. Jsou navíc schopni odlišovat různé typy situací v závislosti na různých historicky vzniklých identitách aktérů i na povaze jejich společných institucí a praktik. Předpokladem spojení realistického a konstruktivistického pohledu na současnou transatlantickou diferenci je tedy nahrazení vulgárního realismu tímto historickým realismem.

Aby taková syntéza byla proveditelná, musí se však zároveň také konstruktivismus zbavit sklonu k esencializaci kulturních identit – k jejich nadsazování do postavení nadčasových a homogenních významových rámců, které determinují praxi, aniž by jí samy byly determinovány. Konstruktivismus je schopen vysvětlit, jak jsou cíle a prostředky jednání „konstruovány“ z významů a hodnot náležejících k identitám aktérů. Měl by však být také schopen – jak zdůrazňují poststrukturalističtí konstruktivisté – ukázat historickou „konstrukci“ samotných identit. Měl by být schopen postihnout nejen to, jak identity determinují jednání, ale také to, jak jsou jím samy determinovány, jak jsou diskurzivně utvářeny v interpretačních sporech, jež jsou druhou stranou mocenských sporů [viz Ashley, 1987; Campbell, 1992; Connolly, 1991; Der Derian, 1991; Walker, 1993]. Identity neleží „pod“ historickým procesem jako jeho poslední zdroje, ale jsou v přelomových fázích tohoto procesu rekonstruovány. Na rozdíl od esencialistického konstruktivismu by takový dynamický konstruktivismus již neměl mít potíže s plodným napojením na vhledy historického realismu. Zatímco „dynamičnost“ prvního spočívá v důrazu na otevřenost a proměnlivost identit, „historičnost“ druhého spočívá v důrazu na nepřevoditelnost různých historických situací na quasi-přírodní obecné zákony. Z prvního hlediska nelze identity aktérů uzavřít do nadčasových esencí, z druhého hlediska nelze historické události uzavřít do nadčasových modelů. Protože identita aktérů se proměňuje jejich jednáním v historicky zvláštních situacích, představují oba přístupy dva pohledy na tutéž realitu. Otevřenost historického procesu je druhou stranou otevřenosti identit. Jejich kořenem není jednoduchá *substance*, ale složená *diference*.¹

Ani americká identita není bezešvým podkladem, z něž by se dala mechanicky vyvodit zahraniční politika. Jako každá politická identita moderního světa, také tato identita se ve skutečnosti reprodukuje a udržuje sporem protikladných interpretací. Bushovo „národ-

ní obrození“ není opakováním zakládajících amerických mýtů, ale pouze neokonzervativní verzí takového opakování. Jeho neoimperialismus zápasí s radikálním izolacionismem na straně jedné a s liberálním multilateralismem na straně druhé. Momentální politická převaha prvního směru může, *ale nemusí* znamenat definitivní pohřbení jeho soupeřů.

Touto statí se pokusím naznačit možnost syntézy dynamického konstruktivismu a historického realismu v pohledu na současný spor mezi (kontinentální) Evropou a Amerikou. Provedu sondu do americké zahraničněpolitické tradice, která vyústí do srovnání neoimperialismu a multilateralismu současnosti. I druhý proud je stále daleko unilateralističtější, než by si přála velká část kontinentální evropské politické elity, ale přesto lze stěží tvrdit, že by byl vůči evropskému přístupu „diskurzivně inkompatibilní“ a opřený o odlišné hodnoty, jak o tom v souvislosti s jeho ideologickým soupeřem mluví Šedivý [viz Šedivý, 2002, s. 6–7]. Chápu zde liberální multilateralismus tak, jak ho chápou neokonzervativci – jako zástupce „evropského“ přístupu v rámci vnitroamerického sporu [viz motto k tomuto článku – Ash, 2003]. Dřív než rozvedu kontrapozici neoimperialismu a multilateralismu, vztáhnou spor mezi americkými pacifisty, expanzionisty a multilateralisty k historické artikulaci těchto alternativ v jeffersonovském izolacionismu, v rooseveltovském imperialismu a ve wilsonovském internacionalismu a připomenou i překrytí dvou posledních pozic (a s nimi částečně i realismu a idealismu) v konsenzu studené války.

Posléze budu konfrontovat Šedivého tezi o korespondenci americké národní identity s unilateralistickou zahraniční politikou s opačnou tezí Johna G. Ruggieho, který z americké identity vyvozuje sklon k multilateralistické politice. Poté se vrátím ke Kaganově interpretaci transatlantické diference jako sporu mezi realismem silných a idealismem slabých. Na závěr budu tvrdit, že platnost této interpretace je pouze omezená, neboť generalizuje popis odlišného přístupu k prostředkům zahraničněpolitického jednání na popis protikladu celkových vizí, v nichž jsou prostředky vztaženy k cílům. Z tohoto obecnějšího pohledu kombinují neokonzervativci vulgární *realismus síly* s křížáckým *idealismem dobra*, zatímco jejich neoliberální oponenti kombinují klasický *realismus síly* a *konsenzu s idealismem práva*. Jedním z důvodů dosavadního úspěchu první syntézy u americké veřejnosti bude jistě to, že její těžiště leží u idealistického pólu, že vyjadřuje specificky americkou touhou po úniku z politična.

IZOLACIONISMUS

Sebepojetí Ameriky bylo utvářeno ve vazbě na způsob jejího vzniku (revoluce vedená pod praporem svobody a samosprávy), na příhodnou geografickou situaci (oddělení oceánem od evropských válek, soběstačnost v surovinách) a na mocenské vakuum (slabost skupin, na jejichž úkor probíhala expanze na západ a na jih). Základ americké identity tvoří dvě zkušenosti: zkušenost s odchodem ze Starého světa a s nalezením útočiště v Novém světě a zkušenost s neustálým posouváním „hranice“ tohoto druhého světa. Američané jsou zároveň utečenci i kolonizátoři, přistěhovalci i lidmi hranice [viz Hodgson, 1999]. Jako společnost přistěhovalcká i osadnická v sobě Amerika od svých počátků skrývá impuls *oddělení* od ostatních (Evropanů) i impuls *expanze* na náklady ostatních (Nevropanů či Neanglosasů). Zahraničněpolitickým důsledkem zkušenosti s odchodem a s hledáním útočiště je sklon k *izolacionismu*. Zahraničněpolitickým důsledkem zkušenosti se zabíráním nových území a s podmaňováním jeho neevropského, smíšeného a neanglosaského obyvatelstva je sklon k *imperialismu*.

Rozvoj mýtu antiimperialistické republiky svobodných a rovných byl umožněn předpokladem nadřazenosti bílých anglosaských protestantů – WASP. Od začátku byla republika imperialistickou, neboť byla založena na územní expanzi a na různých formách podmaňování či vytlačování skupin považovaných za kulturně či rasově méněcenné. Díky zásadě bělošské nadřazenosti nebyla však kontinentální expanze chápána jako zahraničněpolitický, nýbrž jako domácí program. Ve vědomí WASP šlo o *konsolidaci republiky*, nikoli o *rozšiřování říše*.

Z judeo-křesťanských zdrojů čerpali britští puritáni – nejvýraznější skupina mezi americkými osadníky – představu o vlastním vyvolení a o zvláštním úkolu svěřeném jim Bohem, jímž mělo být – řečeno slovy Johna Winthropa – vybudovat „město na hoře“ (*a city on a hill*), na něž „budou upřeny zraky všech národů“ hledajících Boha a spásu [cit. dle Morgan, 1958, s. 70]. Definice výjimečné mise byla sekularizována v době války za nezávislost. Američané byli prvním národem, který uspořádal své věci podle principů lidských práv a demokracie, a proto se jejich společnost měla stát majákem pro všechny ostatní národy. Jejich politický experiment měl světodějný význam, neboť – řečeno slovy Thomase Paineho – měli ve své moci „znova začít svět“ [cit. dle Hunt, 1994, s. 11]. Podle otců-zakladatelů bylo úkolem Ameriky ukazovat cestu ostatním k takovému politickému uspořádání, které by se vyhnulo anarchii a chaosu na straně jedné a despocii či tyranii na straně druhé. Tímto uspořádáním byla republika jako režim „spořádané svobody“ (*ordered liberty*).

Vláda republiky je opřena o demokratickou vůli lidu a zároveň omezena ústavními principy, chránícími individuální svobody – především svobodu slova, náboženského vyznání a podnikání. Díky federativní struktuře se v ústavních diskuzích prolínaly koncepty *domácího* a *mezinárodního* řádu. Za pomoci republikánského zřízení měla unie severoamerických států překonat nebezpečí úpadku do anarchického systému, řízeného mocenskou rovnováhou mocí a občasnými válkami – mezistátního systému Evropy. Ostatně izolace od Starého světa měla za svůj hlavní cíl právě to, aby se americká republika nenechala zatáhnout do velmocenského boje zkažených evropských dynastií. Podle jeffersonovských republikánů byla logika vojenské síly nebezpečná svobodě, protože vedla k převaze výkonné moci nad soudní a zákonodárnou mocí, a tím koneckonců k vládě Césarů, Cromwellů či Bonapartů. Válka dává despotům příležitost nastolit a zvětšovat svou moc a strhávat společnost z cesty rozumného vyvažování *zájmů* do propasti ničivých mocenských *vášní*. Naopak spořádaná svoboda přetavuje tyto vášně do zájmů, jejichž případné spory již nejsou řešeny silou, ale pokojnými institucionálními a právními procedurami.

Republikánská politika izolace od evropské velmocenské politiky v žádném případě neznamenala morálně-politický partikularismus. Američané byli naopak přesvědčeni o univerzalitě svého modelu svobodné vlády. Neměl však být šířen vojenskou expanzí, nýbrž příkladem a veřejným míněním. Jak to v roce 1821 formuloval tehdejší ministr zahraničních věcí a budoucí prezident John Quincy Adams: „Amerika má přát svobodu a nezávislost všem, ale prosazovat a obhajovat jen svobodu svou. Bude se stavět za obecnou věc povzbuzujícím hlasem a laskavou přitažlivostí svého příkladu. Dobře ví, že postavila-li by se někdy pod jiné zástavy než pod svou vlastní, by by to byly zástavy cizí nezávislosti, zapletla by se a ztratila by moc vymanit se z konfliktů zájmů a intrik, individuálního lakomství, závisti a ambice, které na sebe berou barvy svobody a podřizují si její normy. Základní pravidla její politiky by se nepozorovaně proměnila ze svobody na sílu... Mohla by se stát diktátorkou světa, ale přestala by být vládcem vlastního ducha“ [cit. dle Hixson, 1989, s. 254]. Učení příkladem bylo jasně odděleno od politicko-vojenské intervence do záležitostí jiných zemí. Síly nemělo být používáno na šíření amerických hodnot, nýbrž pouze na obranu vlastní bezpečnosti.

Proti tomuto idealistickému izolacionismu jeffersonovských republikánů se od počátku stavěl realismus Alexandra Hamiltona a dalších federalistů, kteří byli daleko otevřenější k aktivní velmocenské politice. Ani Hamilton nehlásal však agresivní imperialismus. Upozorňoval jen na to, že nejlepším zabezpečením proti válce je budování vojenské a finanční síly. To předpokládalo posilování federálního centra i přípravu na možnost použití vojenské síly v zámoří [viz Hunt, 1994, s. 11]. Na takové náznaky aktivní zahraniční politiky republikáni odpovídali, že hledání velikosti na mezinárodní scéně může ohrozit budování svobodné společnosti na domácí půdě. Úkolem Ameriky vůči vnějšímu světu nebylo politicky se angažovat, ale pouze ukazovat cestu. Jeffersonovými slovy řečeno – „být monumentem a příkladem pro cíl a nápodobu ostatních zemí“ [cit. dle Tucker – Hendrickson, 1992, s. 172].

IMPERIALISMUS

Aby se hamiltonovská koncepce *mezinárodní velikosti* mohla v průběhu 19. století prosazovat proti jeffersonovské koncepci *domácího příkladu*, musela od této soupeřící pozice převzít idealistickou představu o vyvolení Ameriky k prosazování všelidských hodnot ve světě. Tuto syntézu jeffersonovského idealismu (a univerzalizmu) s hamiltonovským nacionalismem (a partikularismem) paradigmaticky vyjádřil publicista John O'Sullivan, jenž v roce 1839 při obhajobě kontinentální expanze hovořil o „*zjevném předurčení*“ (*manifest destiny*) Ameriky k záchraně (západní poloviny) světa: „*Budoucnost bude érou americké velikosti bez hranic a mezí. Podat svědectví o dokonalosti božských principů, takový je úděl národa stvořeného z národů: jeho půdou bude celá polokoule*“ [cit. dle Fichou, 1995, s. 91]. Imperialistům 90. let vše s Theodorem Rooseveltem se zdálo logické, že jakmile byla „pohyblivá hranice“ v 90. letech uzavřena, měla by Amerika pokračovat v expanzi po přílehlých mořích ke karibským ostrovům na straně jedné (Kuba, Portoriko) a k tichomořským ostrovům na cestě k východní Asii na straně druhé (Havaj, Guam, Samoa, Filipíny).

Proti předcházejícímu idealistickému izolacionismu Roosevelt postavil realistický intervencionismus, opírající se o ideu mocenské rovnováhy, v níž se každá velmoc rozpíná tak daleko, kam až jí to dovolí ostatní velmoci. Těžiště interakce na mezinárodní scéně spočívalo podle jeho názoru v soutěži vojensko-politických kapacit. Rezignovat na tuto soutěž znamenalo dát v sázku národní bezpečnost – umožnit ostatním získat převahu, kterou využijí pro získání nadvlády. Aby tento realistický imperialismus rezonoval s americkým republikánským excepcionalismem, musel být ovšem obalen idealistickou rétorikou, která obhajovala expanzi solidaritou s utlačovanými národy a světodějnou misí Ameriky v rozšiřování svobody.

Převzetí kontroly nad Kubou, Filipínami či Panamou nemohlo být pojmenováno pouze egoistickým jazykem národních zájmů, ale vždy musela být do popředí postavena altruistická – morální a humanitární – motivace. Jeffersonovský izolacionistický idealismus, podtrhávající protiklad mezi vlastní svobodou a podmaňováním druhých, se proměnil v imperialistický idealismus, jenž učinil ze dvou stran protikladu dvě strany jedné mince. *Ze svobodné republiky* byla Amerika redefinována na *říši svobody*.

INTERNACIONALISMUS

Podle toho, díváme-li se na Wilsonův internacionalismus růžovými či černými brýlemi, jeví se buďto jako překonání sporu idealistického izolacionismu a realistického imperialismu, anebo jako jejich syntéza. První interpretace podtrhává rozchod s Rooseveltem, druhá kontinuitu s ním. Wilson sám se samozřejmě viděl prvními brýlemi; Amerika neměla být říší, usilující o světvládu, ale měla se stát prvním národem mezi rovnými v rámci jejich celosvětového společenství.

Pro Roosevelta i Wilsona bylo důvodem amerického zapojení vzrůstající propojování světa, které učinilo z izolacionismu krátkozrakou, nerealistickou politiku. Oba prezidenti chápali, že národní zájem Ameriky je napojen na mezinárodní stabilitu. Avšak americké sebepojetí vyžadovalo, aby zahraničněpolitické angažmá nebylo zdůvodněno jen národním egoismem, ale také všelidským altruismem. Zatímco Roosevelt přidával toto ospravedlnění jen napůl úst, Wilson na něj cele přenesl těžiště svého programu. První prezident chtěl Ameriku „normalizovat“ – zapojit ji do světové velmocenské hry –, druhý prezident naopak odůvodňoval její světovou roli „excepcionalisticky“ – byla mezi světovými velmocemi demokratickou výjimkou a jako taková měla zvláštní úkol prosadit na planetární úrovni ty hodnoty a ideály, které definovaly její domácí politiku.

Roosevelt opustil izolacionismus jménem partikulárních zájmů imperiální mocnosti, Wilson jménem univerzálních hodnot, vtělených ve svobodné republice. Rámcovou vizí amerického zapojení do světové politiky byla pro prvního *rovnováha mocí*, periodicky testovaná použitím *sily*, pro druhého pak *instituce kolektivní bezpečnosti*, opřené o meziná-

rodní právo. Zatímco podle první představy bylo americké zahraničněpolitické angažmá ospravedlněno *politicky* – bojem o světovládu –, podle druhé představy bylo ospravedlněno *morálně* – povoláním Ameriky vést lidstvo při budování spravedlivějšího světa.

V Rooseveltovi a ve Wilsonovi tedy proti sobě stály dvě protikladné vize světového řádu a místa Ameriky v něm – mocenská multipolarita koloniálních říší, opřená o jejich *vojenskou sílu*, na straně jedné a společenství rovnoprávných národů, opřené o jejich *morální konsenzus*, na straně druhé. V jednom případě chtěla Amerika soutěžit o *světové panství*, ve druhém chtěla být vůdcem světového *společenství rovných*. Tyto dvě pozice proti sobě stály také při diskuzi o vstupu USA do Společnosti národů po skončení první světové války. Proti Wilsonovu úsilí o přeložení univerzalizmu domácí politiky do zahraniční politiky se jeho odpůrce Lodge držel jasně oddělení obou sfér a jejich zakládajících principů. Na rozdíl od domácí politiky neměla být podle jeho názoru mezinárodní politika založena na morálním konsenzu o univerzálních hodnotách, nýbrž na rovnováze partikulárních mocností.

Přestože odmítnutí vstupu do Společnosti národů nebylo vedeno izolacionistickými pohnutkami, vyústilo do období izolacionismu. Nechuť koordinovat a konzultovat své intervence s jinými státy spolu se stanovením velmi vysokého prahu pro signál ohrožení amerického zájmu zajistila, že USA nečinně přihlížely silám, které ve 30. letech tlačily svět ke světové válce.

KONSENZUS STUDENÉ VÁLKY

Teprve útok na Pearl Harbor dne 7. 12. 1941 brutálně připomněl Americe, že světové dění v daleké Asii a Evropě se bezprostředně dotýká i její bezpečnosti. Z neblahých důsledků izolacionismu si vzal poučení Franklin D. Roosevelt, Harry S. Truman i Dwight D. Eisenhower. Jejich intervencionismus vyrůstal z logiky celosvětové mocenské rovnováhy a obrany národní bezpečnosti. Aby však mohl být obhájen před americkou veřejností, musel zároveň rezonovat s obrazem amerického světodějinného vyvolení. Již před vtažením do války byla tato idea oprášena slavným úvodníkem Henryho Luceho v časopise *Life* ze 17. 2. 1941, příznačně nazvaným *Americké století*. Luce v něm vyzýval Američany, aby začali aktivně proměňovat celý svět v souladu se svými hodnotami [viz Luce, 1999].

Politika zadržování (k níž patřil jak Marshallův plán, tak i vytvoření NATO) vznikla z uznání, že obrana Evropy a dalších strategických regionů před sovětskou expanzí je v bezprostředním bezpečnostním zájmu USA [viz Kennan, 1951]. V rámci Trumanovy doktríny bylo toto realistické, hamiltonovsko-lodgeovské jádro obaleno idealistickým ospravedlněním, převzatým z jeffersonovsko-wilsonovské rétoriky. Američané nebyli zapojeni do globální mocenské rovnováhy jen proto, aby hájili svůj zájem o *národní bezpečnost*, ale také proto, aby chránili *mezinárodní řád a právo* (územní suverenitu a politickou nezávislost ostatních národů) a aby podporovali všude ve světě rozvoj *demokracie a svobody*.

Studenoválečnický konsenzus byl posílen korejskou válkou v roce 1950, která se v kontextu komunistické ofenzivy na evropské i asijské frontě (československý puč a blokáda Berlína, uchopení moci komunisty v Číně, sovětské pokusy s atomovou bombou) zdála být *jak* obranou amerických bezpečnostních zájmů, *tak i* obranou univerzálních hodnot. Tento konsenzus byl naopak otřesen vietnamskou válkou, v jejímž průběhu postupně narůstaly pochybnosti o třech základních důvodech intervence – o obraně mezinárodního řádu a práva, o obraně svobody a demokracie a o obraně americké bezpečnosti. Šlo o zásah proti zahraniční agresi, anebo o vměšování do vietnamské občanské války? Bránila Amerika ve Vietnamu svobodu a demokracii, anebo pravicovou diktaturu? Byla válka skutečně nezbytná pro zajištění amerických bezpečnostních zájmů? [Viz Tucker – Hendrickson, 1992, s. 187.]

Vzestup a klíčová role Henryho Kissingera v americké politice první poloviny 70. let je příkladem toho, že pragmatici, zdůrazňující realistické jádro studenoválečnického kon-

senzu, posílili své postavení, a to zřejmě i díky rostoucí ambivalenci vůči vietnamskému dobrodružství. Nezvrátili však hlavní sklon Američanů formulovat zahraniční politiku s poukazem na univerzální hodnoty – na práva národů a jednotlivců –, tedy nikoli pouze s poukazem na národní zájem o bezpečnost. Vietnamský syndrom nezničil ideu americké světodějinné mise. Podnítl však odlišení dvou základních přístupů k jejímu uskutečňování. Zatímco liberál Carter spoléhal při obhajobě lidských práv spíše na multilateralismus a na přesvědčující sílu veřejného mínění, konzervativce Reagan spoléhal při potírání „říše zla“ spíše na unilateralismus a na zastrášující sílu zbraní.

NEOIMPERIALISMUS

Na křížáckou razanci Reagana v jeho prvním prezidentském období navázal v oslabené podobě Bush-otec a daleko silněji pak Bush-syn. Jejich neokonzervativní *policy-makers* formulovaly další syntézu dvou původně protikladných tradic. „*Tradice představovaná Jeffersonem a Wilsonem udržovala celosvětové ambice, ale zároveň je chtěla uskutečňovat pokud možno bez války. Tradice představovaná Hamiltonem a Lodgem se vystříhávala velkých ambicí a vázala zahraniční politiku na sledování omezených národních zájmů, zároveň si však uvědomovala potřebu vojenské připravenosti a předpokládala, že vojenská síla zůstane rozhodujícím faktorem v konfliktech mezi národy.*“ Neokonzervatismus spojuje univerzální aspirace nedvojznačně s vojenskou silou. „*Je autentickým výhonkem obou tradic, ale každý z jejich předchůdců by se ho zhroutil. Svým univerzalismem jde proti hamiltonovsko-lodgeovské tradici, svým spoléháním na sílu jde proti jeffersonovsko-wilsonovské tradici*“ [Tucker – Hendrickson, 1992, s. 191].²

Přestože se zhroutil mocenská rovnováha bipolarity a Amerika tím ztratila hlavní důvod svých bezpečnostních obav, Bush-otec podržel rovnici mezi obranou národní bezpečnosti na straně jedné a obhajobou mezinárodního řádu i svobody na straně druhé. Bezpečnostní ohrožení bylo redefinováno tak, aby pod něj spadaly i střední či oblastní mocnosti nebo *rogue states*, tj. státy, které evidentně nemohly ohrožovat globální mocenskou rovnováhu. Hlavním prostředkem takové redefinice byl poukaz na možnosti, že se tyto státy mohou dostat ke zbráním hromadného ničení, které pak mohou použít k válečným či teroristickým akcím. V únoru 1991 tehdejší ministr obrany Dick Cheney prohlásil, že zásah proti Iráku může být předzvěstí řady budoucích konfliktů nového typu, v nichž USA budou čelit regionálním agresorům, kteří mají k dispozici vospělé konvenční zbraně i zbraně hromadného ničení. Toto nebezpečí mělo v nadcházející epoše představovat funkcionální ekvivalent sovětské hrozby předchozí epochy [viz Tucker – Hendrickson, 1992, s. 36].

Vítr, který měl Západ včele s USA v zádech na přelomu 80. a 90. let, i pragmatické založení tehdejšího amerického prezidenta a části jeho zahraničněpolitických poradců (mezi nimiž ještě neměli převahu neokonzervativci) způsobily, že první antisaddámovské tažení bylo prakticky i rétoricky blíže k wilsonovskému multilateralismu než k rooseveltovskému unilateralismu. Koalice vedená USA mohla legitimovat svou akci Chartou OSN i kolektivním rozhodnutím Rady bezpečnosti OSN. Navíc přijala po jistém váhání a s výhradami (bezletové zóny) realistický princip teritoriální suverenity ukotvený v Chartě OSN a nepokusila se o totální porážku a svržení iráckého režimu. Za druhého antisaddámovského tažení, vedeného od léta roku 2002 Bushem-synem, bylo ideologicko-politické vakuum po sovětské moci a po „arabském socialismu“ na Středním východě již částečně zaplněno islamismem a neokonzervativní jestřábi získali – také díky šoku „9. 11.“ – v prezidentově administrativě převahu nad liberálními pragmatiky. Naskytl se jim příležitost k praktickému prosazení neoimperialistického programu, který formulovali během prvního tažení.

Již na podzim roku 1990 tvrdil Charles Krauthammer ve svém článku *Unipolární moment*, že drtivá vojenská převaha jediné zbývající supervelmoci nad všemi ostatními jí nedovoluje přijmout multilateralismus, neboť ten předpokládá přibližnou mocenskou rovnost partnerů. Vliv ideje kolektivní bezpečnosti a rovnoprávnosti mezi národy na americké veřejné mínění je však bohužel tak silný, že nezbývá než „*unilaterální jednání oblékat do*

multilaterálního hávu“ a partikulární národní zájem překládat do univerzalistické rétoriky [viz Krauthammer, 1997, s. 622]. Poukaz na obranu všelidských hodnot má legitimovat jednostranné rozhodování a jednání supervelmoci, která sleduje svůj národní zájem – „otevřené dveře“ pro své zboží, hegemonní kontrolu všech strategických oblastí světa a udržování globální vojenské převahy. Alternativou k této hegemonii není tradiční multipolarita velmocí, ale „multipolarita chaosu“. „Žijeme v abnormálních časech. Naši největší nadějí pro bezpečí v takových časech, tak jako v nesnadných časech minulosti, je americká síla a vůle – síla a vůle vést unipolární svět, beze studu stanovovat pravidla světového řádu a být připraveni je vynucovat“ [Krauthammer, 1997, s. 628]. Z podobných premis vycházel nárys bezpečnostní politiky na fiskální období 1994–1999 z roku 1992, připravený tehdejším náměstkem ministra obrany Paulem Wolfowitzem. Také podle jeho názoru měla Amerika udržovat svou zbrojní převahu a používat ji v planetárním rozsahu. Ze své protektorské role vůči západní Evropě měla učinit východisko vědomě pěstované celosvětové hegemonie [viz NYT, 1992].

Zahraničněpolitická koncepce neokonzervativních jestřábů byla odložena *ad acta* příchodem Billa Clintona do prezidentského úřadu. Byla však oprášena republikánskou administrativou, která se dostala pod přímý vliv tohoto proudu. D. Cheney se stal viceprezidentem, P. Wolfowitz znovu náměstkem ministra obrany a Ch. Krauthammer, R. Kagan a W. Kristol „domácími intelektuály“ G. W. Bushe [viz Judt, 2002]. „Bushova éra“, ohlášená dvěma posledně jmenovanými [viz Kagan – Kristol, 2002], se sice ve srovnání s váhavým intervencionismem Clintonovy vlády jevila ze začátku jako izolacionistická, avšak ve skutečnosti byla „pouze“ unilateralistická. Americká vláda se stáhla ze závazků, které omezovaly svobodu jejího zahraničněpolitického rozhodování, ale v žádném případě nerezignovala na intervenci všude tam, kde cítila ohrožení svých zájmů. Do teroristického útoku 11. 9. 2001 neměli však neokonzervativci přesvědčivé argumenty pro to, že ohrožení těchto zájmů se může rozvinout *kdekoli na světě*, a tudíž že i jejich obrana nesmí respektovat teritoriální hranice. Útok posílil nejen tuto *politickou* „deteritorializaci“ obhajoby vlastních zájmů, ale zároveň ji napojil na *morální* „deteritorializaci“ boje proti zlu. Islamističtí teroristé přihráli neoimperialistům historickou příležitost, na kterou čekali od kompromisního konce první války v Perském zálivu. Významná část Američanů začala totiž po útoku skutečně věřit tomu, že k zajištění americké bezpečnosti je třeba aktivně udržovat a posilovat globální americkou hegemonii, která učiní svět bezpečnějším a lepším nejen pro Američany, ale i pro všechny bohabojné a svobodomyšlné národy.

Současné dilema zahraniční politiky Ameriky neleží ve sporu izolacionismu s intervencionismem, neboť izolacionismus není dost dobře obhajitelný v globalizovaném světě, kde územní vzdálenosti stále více ztrácejí význam. Základní otázkou americké zahraniční politiky již není otázka „zda“ intervencionismus, ale „jaký“. Vezme na sebe unilateralistickou, tedy díky americkému velmocenskému postavení imperialistickou podobu, anebo se bude realizovat prostřednictvím multilateralistické politiky? V novém kontextu se tak znovu objevuje dilema, jasně artikulované ve sporu Roosevelta s Wilsonem: Má se stát americký národ pánem světa, anebo prvním mezi rovnými?

MULTILATERALISMUS

K nejvýraznějším teoretickým protagonistům multilateralistického intervencionismu v tomto posledním období patří Joseph S. Nye, Jr., a John Gerard Ruggie, kteří se stali známými v 70. a 80. letech jako představitelé neoliberálního proudu teorie mezinárodních vztahů. Zatímco neokonzervativci rozvíjejí taktický idealismus T. Roosevelta do agresivně křížácké rétoriky, neoliberálové korigují přesvědčený idealismus W. Wilsona realistickým respektem k nevykořenitelnosti moci z mezinárodní politiky. Nejde jim ani tak o nahrazení americké hegemonie společenstvím rovných národů, ale spíše o „internacionalizaci“ této hegemonie rozvojem multilaterálních režimů. Po vzoru Machiavelliho ideálního vladaře musí Amerika umět kombinovat „sílu lva“ s „chytrostí lišky“, musí být schopna

ovlivňovat jednání svých protivníků silou i lstí, zbraněmi i slovem, zastrašováním i přesvědčováním. Zdrojem první, „tvrdé“ moci je schopnost přimět druhého k žádoucímu chování fyzickým donucením, zdrojem druhé, „měkké“ moci je schopnost docílit toho, že se daným způsobem chová na základě vlastního rozhodnutí.

Důležitost „měkké“ moci podle Nyeova názoru vzrostla spolu s rozvojem vzájemné závislosti. Intenzita mezinárodního propojení omezuje účinnost čistě silových prostředků zajišťování stability a zvládnání protivníka. Z vojensko-politické převahy nad určitou společností ještě vůbec neplyne schopnost ovlivňovat dění v ní. Drastickým příkladem této „bezmoci mocných“ jsou situace okupačních států na zabraných územích (jako např. situace Izraele na Západním břehu a v pásnu Gazy) nebo bývalých kolonizátorů stojících tváří v tvář odporu kolonizovaných – Alžírsko v 50. letech, Čechensko v 90. letech.³ V těchto a podobných situacích se ukazuje, že vojenská síla a technologická převaha nemusejí stačit k výhře. Na důležitosti naopak získávají mocenské nástroje, které vulgární realismus přehlídí – „komunikace, organizační a institucionální dovednosti“ [Nye, 1990, s. 180].

K uznání nezbytnosti doplnit používání „tvrdé“ moci strategiemi „měkké“ moci přitom Amerika nepotřebuje idealistickou víru v univerzalistické principy, ale stačí jí realistické přihlednutí k vlastním partikulárním zájmům. Podle Nyeova názoru je v zájmu globální velmoci, jakou jsou USA, aby se rozvíjely mezinárodní režimy ve smyslu „souborů pravidel a institucí řídicích různé oblasti vzájemné závislosti. Takové režimy se velmi liší svým rozsahem a počtem členů a zabývají se oblastmi sahajícími od finančních toků a od mezinárodního obchodu přes správu přírodních zdrojů až po spolupráci při potírání terorismu, kontrolu zbrojení a znečišťování životního prostředí či správu určitých geografických území“ [Nye, 1990, s. 254].

Nye předpokládá, že reálná politika supervelmoci, jakou jsou USA, bude vždy kombinovat „měkkou“ moc s „tvrdou“ a multilateralismus s unilateralismem už proto, že ve výjimečných situacích, které nejsou jasně řešitelné předem stanoveným pravidlem, musí supervelmoc jednat první a ukázat ostatním cestu. Ale i když jde ve svém jednání za to, co by dovozoval či s čím počítá mezinárodní režim, supervelmoc by měla mít vždy na paměti, že každá silová akce vyžaduje mezinárodní legitimitu, že by měla být doma i v zahraničí považována za ospravedlnitelnou. Ani jednostranná akce nemusí znamenat „nedostatek konzultace či nepřítomnost zájmu o názory ostatních“ [Nye, 1990, s. 258].

Na této tezi je také postavena Nyeova poslední kniha *Paradox americké moci* s výmluvným podtitulem *Proč se jediná supervelmoc světa nemůže obejít bez ostatních* [viz Nye, 2002]. Z klasického „dilematu“ mezi do sebe zahleděnou republikou a expanzivním impériem se stal „paradox“ moci, která navzdory svému výjimečnému postavení v rámci globálního systému nemůže vést politiku, která by nebrala ohled na ostatní. „Braní ohledu“ je základní taktikou „měkké“ moci, kterou Nye charakterizuje také jako moc „kooptační“ – „schopnost přimět ostatní, aby si volili to, co chcete vy“ [Nye, 1990, s. 188]. Ve své poslední knize Nye rýsuje tři dimenze mezinárodněpolitické hry. První z nich tvoří tvrdá vojenská moc, v níž USA nemá vyzyvatele. Druhou představuje ekonomická moc. Zde již Amerika čelí konkurenci Evropské unie i Japonska a rychle rostoucích východoasijských ekonomik. Třetí dimenzi představují mezinárodní režimy a transnacionální sítě, v nichž probíhají finanční toky, migrační pohyby, investice multinacionálních společností, akce neziskových organizací, vytváření nadnárodního veřejného mínění, kulturní výměny, organizovaný zločin a terorismus. Unilateralistický proud americké zahraniční politiky klade důraz na první a do jisté míry na druhou rovinu, ignoruje však klíčovou roli třetí roviny. Proto ho vědomí převahy USA ve zbrojních arzenálech vydává napospas neoimperialistickému pokušení.

V podobném duchu jako Nye, byť jiným jazykem, formuluje svou koncepci amerického zapojení do mezinárodního života také John G. Ruggie. Po skončení studené války se podle jeho názoru otevřel prostor pro rozvoj „kooperativních bezpečnostních vztahů“, jejichž „oblast... leží někde mezi wilsonovskou kolektivní bezpečností a klasickou politikou

mocenské rovnováhy“ [Ruggie, 1996, s. 105]. Ostatně tento terén nastolil již Franklin Roosevelt a další strůjci OSN, když spojili princip rovnováhy velmocí – vítězů druhé světové války – s principem kolektivní bezpečnosti. Specifikací kooperativních bezpečnostních vztahů jsou „*kooperativní rovnováhy*“, které zmírňují „*bezpečnostní soupeření opatřeními ke zvýšení transparence a k vytváření větší důvěry... taková opatření zahrnují pravidelné rozhovory o bezpečnosti mezi tvůrci bezpečnostních politik, vzájemné informace o obranných opatřeních a o plánech vojenských aktivit, stejně jako upozorňování na vojenská cvičení a zvaní na ně*“ [Ruggie, 1996, s. 104].

Pod takto realisticky pojatý bezpečnostní multilateralismus spadají i uspořádání typu „koncertu velmocí“, jejichž historickým paradigmatem je období evropské historie mezi napoleonskými a krymskými válkami (1815–1854), kdy se Rakousko, Velká Británie, Prusko, Rusko a Francie „*ustavily jako výkonné těleso evropského systému států a organizovaly časté konzultace o záležitostech, které by mohly podkopat jejich vratkou rovnováhu*“ [Ruggie, 1996, s. 88]. Nezajišťovaly si tedy bezpečnost pouze zvětšováním svých vojensko-politických kapacit (a vyrovnáváním takového zvětšování u druhých) či vytvářením *ad hoc* společenství proti vzrůstající moci protivníků, ale také vyjednáváním a koordinací svých kroků – „koncertací“.

Obecně lze říci, že přijetím tohoto uspořádání velmoci dobrovolně omezovaly princip maximalizace vlastní moci braním ohledů na ostatní prostřednictvím vzájemné komunikace a hledání konsenzu. Tyto omezující *ohledy* byly dlouhodobě účinnějším nástrojem k zajištění jejich mocenských pozic než *bezohledné* zvětšování vlastní moci na úkor jejich soupeřů. Použití síly (či jeho hrozba) nebylo vyloučeno z arzenálu prostředků zahraniční politiky, ale tam, kde to bylo možné, byla preferována kooperace. Vlastní zájem nebyl obětován zájmu všech, ale jeho hájení bylo opřeno o předpoklad, že dlouhodobě mohou být zvláštní i obecný zájem v souladu [viz Ruggie, 1996, s. 88–89].⁴

V tomto pojetí mezinárodních vztahů není mocenská rovnováha vnějším protikladem společných institucí, ale jejich součástí. Tak ji ostatně chápali klasičtí realisté, kteří ve své idealizaci kabinetních válek 18. století zdůrazňovali právě jejich „konvenční“ – pravidly řízený – charakter. Rovnováha evropských velmocí se ustavila a udržovala na pozadí jistých společných kulturních předpokladů, sdílených hodnot a společně dodržovaných norem [viz Ruggie, 1996, s. 104].⁵ Tato představa bezpečnostních vztahů a mezinárodních vztahů obecně podle Ruggieho odpovídá Rooseveltově ideji OSN včele s Radou bezpečnosti se stálými členy. Ruggie považuje tohoto prezidenta, stejně jako jeho nástupce Trumana a Eisenhowera, za realistické pokračovatele multilateralismu W. Wilsona.

NÁRODNÍ IDENTITA A ZAHRAIČNÍ POLITIKA

Podle Ruggieho je multilateralismus ve větším souladu s americkou národní identitou než unilateralismus, neboť prostředky prosazování partikulárních zájmů omezuje respektem k univerzalistickým principům, které definují americkou republiku. Ta není založena „organicky“ – v ideji „od nepaměti“ obývaného území, zvláštní etnicity či jazyka –, ale „asociativně“. Amerika je občanským národem *par excellence*, neboť stojí na svobodném rozhodnutí příslušníků různých etnických a kulturních národů utvořit nový národ. Není společenstvím nezměnitelného osudu a předků, ale společenstvím svobodné volby a budoucnosti.

Východiska asociativního nacionalismu se odrážejí v pojetí žádoucí podoby mezinárodního řádu. Vztahy mezi národy planety mají být regulovány týmiž obecnými principy, jimiž jsou uvnitř amerického občanského národa regulovány vztahy různých států a etno-kulturních menšin. Identita otevřeného a inkluzivního „národa národů“ způsobuje jeho sklon k „*větší otevřenosti, inkluzivitě a nediskriminaci, než by bylo možné očekávat v případě země, jejíž národní identita by byla pevně zakořeněna v organické specifičnosti*“ [Ruggie, 1998, s. 223].⁶ Korespondence asociativní národní identity s multilateralismem vysvětluje úspěch tohoto přístupu v americké zahraniční politice 20. století: „*Multilaterální*

principy světového řádu evokované Wilsonem, F. Rooseveltem, Trumanem a Eisenhowerem vykazují zarážející příbuznost s pocitem vlastní identity Ameriky jako národa: výslovné preferování mezinárodních vztahů založených na »všeobecných základech otevřených v principu pro každého«, nikoli na diskriminačních či vylučujících vazbách. Podpora antikolonialismu, seburčení a lidských práv. Světová ekonomika »otevřených dveří« odpovídající principu rovných příležitostí... Podobnou normativní orientaci vyjadřuje apel ke kolektivní podpoře obecných principů v protikladu k bilaterálním spojenectvím založeným na zvláštních důvodech. Zkrátka multilaterální principy světového řádu evokované americkými vůdci u příležitosti přestaveb mezinárodního řádu odrážejí ideu zakládajícího aktu politického sdružení Ameriky samotné“ [Ruggie, 1998, s. 219].

Jak je možné, že Ruggieho konstruktivisticky motivovaná analýza americké identity je v přímém rozporu s tezí Šedivého, který z ní naopak vyvozuje unilateralismus? Odpověď je jednoduchá. Každý z nich vychází ze selektivního čtení této identity. Šedivý si z ní vybírá mítus vyvoleného národa, ohánějícího se ve své bezohledné expanzi na úkor ostatních zvýšenými ideály svobody. Ruggie si z ní vybírá sklon chápat mezinárodní vztahy prizmatem zakládajících principů domácích institucí, které zajišťují rovný respekt všem jednotlivcům i skupinám a odmítají panství silných nad slabými.

Předcházející výklad měl doložit, že americkou tradici nelze redukovat ani na jeden z těchto obrazů, nýbrž že je nejlépe uchopitelná z jejich sporu. Nejhlubším zdrojem tohoto sporu je janusovská tvář amerického snu, jehož jedna strana ukazuje přistěhovalce, unikající despotickým tyraním Starého světa, aby vytvořili republiku svobodných a rovných, a druhá strana ukazuje dobovačné „muže hranice“, budující své impérium na podmaňování a vykořisťování nižších a slabších ras. U otců-zakladatelů se tento spor projevoval v protikladu Jeffersonova idealistického izolacionismu s Hamiltonovým realistickým nacionalismem, o století později pak v protikladu Wilsonova internacionalismu s Rooseveltovým imperialismem. Protiklad multilateralismu realistických liberálů s neoimperialismem idealistických neokonzervativců je jen poslední proměnou tohoto sporu.

K těmto dvěma soupeřícím verzím americké tradice je pro úplnost třeba připomenout třetí verzi, která udržuje původní jeffersonovské spojení idealismu s izolacionismem. V 19. století byl tento pól představován intelektuály typu Henryho Thoreaua a politicky pak radikálními křídly dělnického republikanismu i farmářského populismu. Ve 20. století nacházel tento proud styčné body s evropskou krajní levicí. Po skončení druhé světové války byl intelektuálně zviditelněn revizionistickými historiky (považujícími za hlavní zdroj studené války americký imperialismus), kulturními kritiky typu Christophera Lasche i politickými publicisty typu Noama Chomskyho. Dostal se do popředí ve studentském a protiválečném hnutí 60. a 70. let, a jak ukázala vlna demonstrací proti druhému antisaddámovskému tažení v zimě 2002–2003, jeho dny nejsou sečteny ani dnes.

Antiimperialismus těchto radikálů se živí ze stejně idealistických zdrojů jako imperialismus neokonzervativců. Manicheismus Noama Chomskyho, jenž jménem univerzální svobody pranýřuje všechny projevy americké moci ve světě jako manifestace zla, je negativním obtiskem manicheismu neokonzervativních ideologů, kteří naopak prezentují americkou moc jako ztělesnění dobra. Pokud je distinktivním znakem všech proudů americké tradice idealismus, pak nejmírnější podobu na sebe bere u liberálů, kteří ho vkládají spíše do formy než do obsahu – do „zohledňujících“ procedur a režimů spíše než do cílů. Jak na základě výzkumů veřejného mínění z 90. let argumentuje Steven Kull, tento multilateralismus koresponduje s postojem významné části americké veřejnosti [viz Kull, 2002]. Z toho by plynulo, že hypotéza Ruggieho není čistou spekulací.

SÍLA A PRÁVO

Vyjadřuje-li každý ze tří hlavních ideově-politických proudů současné Ameriky jednu pravdu o její politické identitě, co pak rozhoduje o tom, který z nich nakonec převáží ve formulaci zahraniční politiky? Vedle specifických rysů a peripetií domácího politického

procesu je to zcela jistě historicky podmíněné postavení dané země v rámci mezinárodního systému. Proto by konstruktivismus měl být schopen doplnit své kulturní vhledy o realistický popis distribuce moci v rámci mezinárodní struktury tak, jak se jeví zevnitř „prostoru smyslu“, intersubjektivně sdíleného mezinárodními aktéry.

Právě takový popis podává Robert Kagan. Převahu unilateralismu v zahraniční politice Ameriky a odpor vůči němu ze strany Evropy vysvětluje jejich vzájemnou mocenskou asymetrií: „*Evropané jsou proti unilateralismu částečně proto, neboť sami nemají schopnost jednat jednostranně... Apel k multilateralismu a k mezinárodnímu právu vede k praktické výhodě za minimálních nákladů. Pro Američany je přijetí univerzálních pravidel chování skutečným idealismem, neboť jim ztrácejí alespoň část své svobody jednání*“ [Kagan, 2002]. Protože je ponižující připustit, že zdrojem odporu k jednostrannému použití síly je vlastní slabost a sebezájem, zdůvodňují Evropané svůj multilateralismus morálně. Dělalí tedy totéž, co dělali Američané v 19. století: „*Když byly Spojené státy slabé, řídily se strategiemi nepřímosti, strategiemi slabosti, nyní, když jsou mocné, chovají se tak, jak se chová mocná země. Když byly evropské velmoci silné, věřily v sílu a ve válečnou slávu. Nyní naopak vidí svět očima slabších mocností*“ [Kagan, 2002].

V průběhu posledních dvou století si tedy Evropa s Amerikou vzájemně vyměnily svá místa v distribuci moci, a tím i své zahraničněpolitické postoje. Zatímco minimálně do první světové války si evropské velmoci mezi sebou bezohledně rozdělovaly svět, vůdci Ameriky se po celé první století její existence od těchto imperiálních praktik s opovržením distancovali. Odsuzovali evropskou velmocenskou politiku, neboť se do ní nemohli zapojit. Proto se také snažili o mezinárodněprávní zakotvení svobody moří, jehož největším odpůrcem byla pochopitelně tehdejší „vládkyně moří“ (*Mistress of the Seas*) – Velká Británie.

Americký izolacionismus 19. století byl v neposlední řadě umožněn právě velmocenskou pozicí Velké Británie, která svou politikou „jazyčku“ kontinentální rovnováhy zamezovala vzniku evropské velmoci, která by mohla Ameriku ohrozit. Od první světové války nebyla však Velká Británie dále schopna hrát tuto vyvažující roli a druhá světová válka pak již zcela zjevně převrátila pozice v transatlantickém vztahu. Zatímco v prvním století své existence si Amerika díky britskému ochrannému štítu mohla užívat idealistického izolacionismu, v desetiletích po druhé světové válce to byly naopak západoevropské státy, které mohly díky americkému ochrannému štítu redukovat své vojensko-bezpečnostní nasazení. Podobně jako se v 19. století mohli Američané soustředit na budování své Unie, spoléhající přitom na vyvažující moc Velké Británie, mohli se Evropané po skončení druhé světové války soustředit na budování své Unie, spoléhající přitom na odstraňující moc USA.

Americká strategická nadváha dovolila Evropanům zapomenout na realitu moci jako na nepřekonatelnou realitu vnějších vztahů: „*Většina Evropanů si neuvědomuje tento velký paradox; jejich přechod do posthistorie závisel na tom, že Spojené státy stejný přechod neuskutečnily*“ [Kagan, 2002]. Protože obě strany Západu jsou nyní rozdělovány především asymetrií moci, je podle Kaganova názoru stále možné zabránit rozpadu jejich svazku, učiní-li každá z nich krok opačným směrem, než jakým se ubírala v posledních letech. Evropané se musejí více otevřít používání síly a Američané zase multilateralismu.⁷

ÚNIK Z POLITIČNA

Kaganova diagnóza transatlantické zahraničněpolitické divergence jistě vystihuje jeden z jejích zdrojů a na první pohled nabízí také přesvědčivou léčbu. V jeho interpretaci jsou Američané realisty, neboť vědí, že v mezinárodní aréně rozhoduje v poslední instanci *donucující síla*, zatímco Evropané jsou idealisty, neboť jim americký skleník umožnil podlehnout iluzi waltzovského „druhého obrazu“ [viz Waltz, 1959], že lze jejich vztahy k mimoevropskému světu postavit na *rozumném konsenzu*, na němž již založili vztahy mezi sebou. Z tohoto hlediska by odstraňování transatlantické propasti mělo logicky spočívat v tom, že se Evropané stanou realističtějšími a Američané idealističtějšími.

Podle mého názoru je platnost této teze sporná. Na jedné straně se v ní realismus redukuje na vulgární realismus síly, na druhé straně je v ní vztah obou aktérů k *prostředkům* zahraničněpolitického zapojení generalizován na charakterizaci rozdílu jejich celkových zahraničněpolitických *vizí*. Kaganovo (i Šedivého) pochopení rozdílu mezi americkou a evropskou pozicí po „9. 11.“ prostřednictvím Cooperovy duality vestfálského a postvestfálského státu převrací tradiční protiklad mezi *idealistickou* Amerikou a *realistickou* Evropou. Mou tezí naopak je, že tento protiklad stále zůstává nejhlubším zdrojem transatlantické difference. Neokonzervativní zahraniční politika spoléhá sice na jednostranné použití donucující síly, ale legitimuje ho všelidskými morálními hodnotami. Těmito hodnotami ospravedlňuje porušování teritoriální suverenity v preventivních útocích a taženích za změnu politických režimů jiných států. Lze si představit méně „vestfálskou“ politiku?

Jako každý plnohodnotný politický diskurz také neokonzervatismus spojuje oba póly realisticko-idealistické dichotomie. Činí to za cenu jejich převedení do krajních poloh. Místo klasického realismu síly a konsenzu se opírá o vulgární realismus síly. Místo liberálního idealismu práva a formy se opírá o konzervativní idealismus dobra a obsahu. Spojením těchto krajních poloh realismu a idealismu se neokonzervativní jestřábové vyhýbají „političnu“, které se vynořuje právě v oné *no man's land* „mezi“ silou a rozumem, přinucením a konsenzem, zavražďováním a přesvědčováním, válkou a mírem. Jak věděl Carl Schmitt, politično nastupuje ve chvílích rozhodování o tom, zda naše interakce s druhým sklouzne do (nepřátelské) *zkoušky sil*, anebo se opře o (přátelskou) *rozumnou dohodu* [viz Schmitt, 1932 b]. Rozhodování, které má Schmitt na mysli, přitom není racionálně ani morálně ospravedlnitelné. I když následující realisté jako Niebuhr, Morgenthau, Kissinger, Kennan, Thompson, Wolfers, Bull či Aron nemusejí nutně přijmout Schmittův existenciální voluntarismus, všichni jsou zajedno v důrazu na autonomii politična – na neredukovatelnost politické problematiky na morální kategorie [viz Aron, 1984; Bull, 1977; Kennan, 1951; Kissinger, 1957 a 1969; Morgenthau, 1946; Niebuhr, 1945; Thompson, 1982; Wolfers, 1962]. Institucionálním vyjádřením autonomie politična byla vestfálská zásada *cuius regio, eius religio* a s ní spjatá suverenita státu.

Zmínění realisté postupují stále ve Schmittových stopách, když obraňují politično nejen proti jeho kolonizační *morálkou*, ale také *technikou* [viz Schmitt, 1932 a]. Představa, že by politické problémy byly řešitelné opanováním sociálních procesů takovým způsobem, jakým moderní technověda opanovává přírodní procesy, je podle těchto realistů stejně tak naivní jako představa, že by tyto problémy byly řešitelné morální diskuzí. Zatímco v manipulaci s přírodním *objektem* ho podrobujeme asymetrické síle technologie, v politickém vztahu čelíme jinému *subjektu*, který může každé naše vítězství učinit dočasným, a tak nám neustále připomíná omezenost naší moci. Úsilí o redukci soupeře na pasivní objekt je jako úsilí o definitivní (nezvratné, absolutní) vítězství úsilím o zrušení politična.

V ideji rozhodného použití špičkové technologie v křížáckém tažení proti zlu jsou spojeny oba způsoby neutralizace politična. Spravedlivá válka je pojata jako chirurgický zákrok, v němž mnohonásobná technologická převaha nad nepřítelem umožní jeho totální porážku při současné minimalizaci vlastních ztrát. Proto je přednost dáována vzdušným útokům před pozemními operacemi, v nichž nutně dochází ke střetům tváří v tvář a nebezpečí je navzdory technologické a logistické převaze přece jen rozloženo mezi obě strany. Supermoderní technika představuje hradbu, která udržuje nepřítele v bezpečné vzdálenosti, čímž mu zneumožňuje bojovat, a tím vlastně i být nepřítelem ve schmittovském slova smyslu.

Horizontem realisticky pojaté politiky je nikdy neukončitelný boj. Horizontem idealisticky pojaté politiky je ukončení boje zničením protivníka a nastolením panství ctnostných. K tomu je však třeba vybojovat poslední bitvu, v níž bude zlo definitivně poraženo. V tomto pohledu je mocenská politika pouze dočasným pokračováním morálky jinými prostředky. Boj je ospravedlněn pouze cílem zrušení boje. V ideálním případě je boj zrušen již před porážkou zla díky značné převaze, která redukuje nepřítele na přírodní objekt technické manipulace. Moralismus se doplňuje a vzájemně posiluje s technokratiem.

Pokud nazveme realismem onu tradici moderního politického myšlení, která od Machiavelliho přes Burkea k Nietzschemu, ke Schmittovi až k výše jmenovaným realistům 20. století brání politično před jeho neutralizací morálkou a posléze technikou, pak je na místě otázka, zda vůbec lze vulgární realismus, projevující se v současném neokonzervatismu, nazvat realismem. Jeho spolehnutí se na absolutní převahu *technických prostředků* je spíše logickým doplňkem absolutních *morálních cílů*, jimiž ospravedlňuje její použití. Evropská umírněnost, líčená Kaganem jako idealismus z nouze, se z tohoto hlediska naopak zdá v souladu s vhlady klasického realismu. Proti americkému skluzu do krajnosti se Evropané drží středních poloh, proti sklonu k „buď, anebo“ – donucení *nebo* konsenzus, síla *nebo* rozum, moc *nebo* právo, válka *nebo* diplomacie, tma *nebo* světlo – jsou zvyklí jednat v příšeří, v němž nelze jasně oddělit černou od bílé, moc od práva, anarchii od společenství.

I v současné transatlantické diferenci hraje tedy klíčovou roli tradiční kontrast mezi „starým světem“ zkažené a realistické Evropy a „novým světem“ nevinné a idealistické Ameriky. Úspěch neokonzervativců je dán mj. i jejich schopností napojit se na jeden z hlubinných pramenů amerického idealismu, jímž je touha po úniku z politična. Naopak neoliberálové jsou oslabeni právě díky své realistické umírněnosti, která je přibližuje k evropské straně severoatlantické difference. Copak Nye místo jasného protikladu panství a svobody – donucující moci a dobrovolné shody – nenabízí jen dva druhy moci, které z morálního hlediska nejsou dobrem a zlem, ale větším a menším zlem? Copak Ruggie místo jasného protikladu mezi internacionalistickou kooperací a mocenskou rovnováhou nenabízí jen „kooperativní rovnováhu“, a to navíc s odkazem na evropský „koncert velmocí“, od něhož se přece mladá Amerika s moralistickým odporem odvrátila?

Jsou tedy neoliberálové kontumačně vyřazeni ze hry, protože v protikladu k neokonzervativnímu apelu na americký idealismus rozehrávají evropský realismus? Právě k tomuto závěru by musel dojít konstruktivismus, který by chtěl pochopit severoatlantickou diferenci prostřednictvím realisticko-idealistické dichotomie. Výše demonstrovaná snadnost, s jakou lze přisoudit každou její stranu jednou Americe a podruhé Evropě, by nás měla varovat před sklonem vměstnat do ní vztah dvou identit. Na jedné straně je americký idealismus – ostatně stejně jako idealismus, jímž byla nesena Francouzská revoluce – organickým výhonkem novověké Evropy. Na druhé straně od počátku americké republiky oponoval idealismu některých jejích představitelů – od Jeffersona k Wilsonovi – realismus jiných – od Hamiltona k T. Rooseveltovi. Podobně jako neokonzervativci prezentují syntézu jistého typu realismu s jistým typem idealismu, prezentují takovou syntézu i jejich neoliberální oponenti. Proti vulgárnímu realismu „tvrdé“ moci kladou realismus kombinující „tvrdou“ moc s „měkkou“ mocí – sílu s konsenzem. Proti substantivnímu idealismu dobra a obsahových ctností kladou proceduralistický idealismus práva a formálních principů.

Ano, kořen americké identity je idealistický, a to stanovuje americkým zahraničněpolitickým projektům jasné meze. Uvnitř nich však existuje pluralita protikladných alternativ. K rozpoznání mezi potřebujeme konstruktivismus. K vysvětlení vítězství té či oné alternativy v dané historické chvíli však již konstruktivismus nestačí. Máme-li věřit Ruggiemu, pak proceduralistický idealismus je stejně tak vlastní americké tradici jako substantivní idealismus. Chceme-li pochopit, proč v určité historické situaci získal druhý politickou převahu nad prvním, musíme překonat sklon k esencionalizaci identit a k „idealistické“ redukci politiky na „diskurzy“ a naopak zkoumat to, jak při rekonstrukci identit a diskurzů spolupůsobí další faktory.

Vedle naznačeného zhodnocení distribuce moci (Kagan) bychom jistě měli vzít v úvahu i poměrně stáří – skutečné i obrazné – evropského a amerického imperialismu. Předcházející stránky ukázaly, že vědomý americký imperialismus učinil první krůčky na přelomu 19. a 20. století, kdy evropský imperialismus vrcholil a vstupoval do poslední fáze. Po skončení druhé světové války se Britové v Indii či v Palestině, Francouzi v Indočíně

a v Alžírsku (a další evropské mocnosti v jiných částech planety) přesvědčili o nemožnosti zvládnout prostou vojenskou převahou odhodlaný odpor místních společností. Vedle této *politické* zkušenosti si prošli také *psychologickou* zkušeností nahlédnutí imperialistické a rasistické povahy svého vztahu k domorodcům. Tato povaha se např. v Alžírsku tváří v tvář zvěrstvům páchaným *oběma* stranami již nedala zastít obvyklým civilizačním paternalismem. Tak jako byli Němci přinuceni zpytovat své svědomí v procesu poválečné denacifikace, byli Západoevropané přinuceni zpytovat své svědomí v procesu poválečné dekolonizace.

Navzdory historii kontinentální i zámořské kolonizace a navzdory kritice idealistických radikálů od Thoreaua po Chomskyho nepřistoupila americká tradice stále ke své radikální sebekritice, která by pod přitažlivou republikánskou maskou odkryla odpudivou imperialistickou tvář. Ani hnutí za občanská práva černochů v 60. letech a na něj navazující multikulturalistická hnutí, ani vietnamský syndrom nedovedly americkou identitu jako celek k zásadní rekonstrukci. Převažující reakce na „9. 11.“ a úspěch, jaký měla u americké veřejnosti Bushova teze, že teroristé zaútočili na americké *hodnoty*, nikoli na americkou *politiku* na Středním východě, svědčí o stále převaze mladické nevinnosti.

Realisté vědí, že nevinnost mládí není ani tak výrazem morální čistoty, jako spíše výrazem hlouposti. Zmoudří Amerika? Dosní někdy sen o své dějinné misi? Není to vyloučené. Vždyť stejný judeo-křesťanský pramen, z něž se napájí domyšlivá představa vlastního vyvolení, poskytuje také účinné protilátky proti ní. Právě z nich se živí realismus Niebuhrův, Thompsonův či Kennanův. V reakci na zesílení imperiálního pokušení po pádu železné opony tvůrce doktríny zadržování napsal: „[M]ělo by být jasné, že zcela a důrazně zavrhuji jakýkoli mesiánský koncept role Ameriky ve světě. Zavrhuji tedy obraz nás samotných jako učitelů a spasitelů zbytku lidstva, zavrhuji iluze o naší jedinečnosti a nadřazenosti, tlachání o zjevném předurčení a o americkém století – všechny tyto věci, které se tak mocně vnucovaly Američanům všech generací od založení této země, a dokonce před ní. Jsme z lásky boží pouze lidskými bytostmi, potomky lidských bytostí, nositelé, jako naši předci, všech obvyklých lidských slabostí. Božské ruce... na nás mohou příležitostně dosáhnout a podpořit nás v zápasech naší rozdělené přirozenosti jako jednotlivce, ale žádná božská ruka nám nikdy nepomohla jako národnímu společenství stát se něčím víc, než čím jsme, anebo nás vyzdvihnout nad zbytek lidstva. Máme velkou vojenskou moc, ano! Ale jak jasně a přesvědčivě tvrdil Reinhold Niebuhr, neexistuje žádná individuální či kolektivní moc bez nějaké s ní spojené viny. A i kdybychom měli schopnost pěstovat nějaké vlastnosti, které by nás mohly oddělit od zbytku světa, byly by to ctnosti skromnosti a pokory a těch jsme nikdy nevykazovali žádný výjimečný nadbytek“ [Kennan, 1997, s. 641].

Vyslyší Amerika Kennanovo volání? Zbaví se narcistní iluze mládí a podívá se konečně do zrcadla dospělými očima? Dosáhne také ona realistického věku rozumu? Politická teorie může poukazem na neoliberální reinterpretaci americké tradice potvrdit, že tato možnost existuje. O tom, zda se stane skutečností, však rozhodne politická praxe.

¹ Některé styčné body mezi poststrukturalistickým konstruktivismem a historickým realismem v podobě, v jaké se objevuje u klasických realistů, jsem naznačil ve své dřívější stati [viz Barša, 2000]. Předpokládám, že do kategorie dynamického konstruktivismu patří vedle poststrukturalistů také ti autoři teorie mezinárodních vztahů, kteří ve stopách Wittgensteina, Austina a Searla zdůrazňují konstitutivní roli řečových aktů a sociálních praktik jako Kratochwil, Onuf či Ruggie [viz Kratochwil, 1989; Onuf, 1989; Ruggie, 1998]. Ruggie nazývá první konstruktivismus „postmoderním“ a druhý „neoklasickým“ (neboť podle jeho názoru navazuje na vhledy klasiků sociální teorie, jako byli Weber a Durkheim) a oba staví proti „naturalistickému konstruktivismu“ Alexandra Wendta [viz Wendt, 1999; Ruggie, 1998, s. 35–36]. Otázkou je, zdali by vzhledem k důrazu Onufa, Kratochwila i Ruggieho na jednání a praxi nebylo vhodnější charakterizovat druhý typ konstruktivismu jako „pragmatický“.

² Citovaní autoři tak charakterizují zahraničněpolitickou vizi Bushe staršího, ale ve zpětném pohledu je jasné, že vystihuje nejobecnější obrys zahraničněpolitické pozice neokonzervativních jestřábů.

³ Nye ovšem v roce 1990 dává za příklad americkou vojenskou moc ve Vietnamu a sovětskou moc v Afghánistánu [viz Nye, 1990, s. 185].

- ⁴ Ruggie čerpá svou charakterizaci koncertu velmocí především z Jervisovy práce [viz Jervis, 1983, s. 178–180].
- ⁵ V této souvislosti Ruggie odkazuje na šesté vydání Morgenthauovy *Politics Among Nations*, v níž tento klasik „mechanickou“ rovnováhu studené války klade do protikladu ke klasickým rovnováhám, které existovaly „pod společnou střechou sdílených hodnot a univerzálních standardů jednání“ [Morgenthau, 1985, s. 358–359].
- ⁶ Tuto tezi Ruggie dokládá výzkumy veřejného mínění z první poloviny 90. let [viz Ruggie, 1998, s. 220–221].
- ⁷ Proti evropskému sklonu podlehnout idealistickému pokušení waltzovského „druhého obrazu“ k extrapolaci vnitřního řádu na vnější vztahy potvrzuje Kagan realistickou zásadu oddělení a komplementarity opačných principů, na nichž jsou tyto dvě sféry založeny – rozumného konsenzu a donucující síly [viz Waltz, 1959]. Zároveň klasická diskuze „druhého“ a „třetího obrazu“ byla omezena na vztah domácí a zahraniční politiky jednoho státu, aplikuje ji Kagan na vztah integrující se federace států k velmocí, která zajišťuje její ochranu před vnější mocenskou realitou – americké unie v 19. století vůči Velké Británii a evropské unie po skončení druhé světové války vůči USA.

Literatura

- Aron, Raymond (1984): *Paix et guerre entre les nations*. Paris: Calmann-Lévy, 1984 (1962).
- Ash, Timothy Garton (2003): *Anti-Europeanism in America*. *The New York Review of Books*, February 13, www.nybooks.com/articles/16059
- Ashley, Richard K. (1987): *The Geopolitics of Geopolitical Space. Toward a Critical Social Theory of International Politics*. *Alternatives*, No. 12 (October 1987), s. 403–434.
- Barša, Pavel (2000): *The Limits of the Nation-State or Deconstructing the Anarchy / Community Dichotomy of Modern Politics*. *Perspectives*, No. 14 (2000), s. 5–26.
- Bull, Hedley (1977): *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan, 1977.
- Campbell, David (1992): *Writing Security. United States foreign policy and the politics of identity*. Manchester University Press, 1992.
- Connolly, William E. (1991): *Democracy and Territoriality*. *Millennium*, Vol. 20, No. 3 (Winter 1991), s. 461–480.
- Cooper, Robert (2002): *The Post-Modern State*. In: Leonard, Mark (ed.): *Re-Ordering the World: The Long-Term Implications of 11 September*. London: Foreign Policy Centre, 2002, s. 11–19.
- Der Derian, James (1991): *On Diplomacy: a genealogy of Western estrangement*. Oxford: Blackwell, 1991.
- *Excerpts From Pentagon's Plan: Prevent the Re-Emergence of a New Rival* (1992). *New York Times*, March 9, 1992.
- Fichou, Jean-Pierre (1995): *Civilizace USA*. Praha: Victoria Publishing, 1995.
- Fry, Joseph A. (1994): *Imperialism, American style, 1890–1916*. In: Martel, Gordon (ed.): *American Foreign Relations Reconsidered, 1890–1993*. London – New York: Routledge, 1994.
- Hixson, Walter L. (1989): *George F. Kennan. Cold War Iconoclast*. New York: Columbia University Press, 1989.
- Hodgson, Godfrey (1999): *Immigrants and Frontiersmen: Two Traditions in American Foreign Policy*. In: Hogan, Michael J. (ed.): *The Ambiguous Legacy. U.S. Foreign Relations in the „American Century“*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 337–355.
- Hoff, Joan (1994): *American diplomacy: retrospect and prospect*. In: Martel, Gordon (ed.): *American Foreign Relations Reconsidered, 1890–1993*. London – New York: Routledge, 1994, s. 211–233.
- Hunt, Michael H. (1994): *Traditions of American diplomacy: from colony to great power*. In: Martel, Gordon (ed.): *American Foreign Relations Reconsidered, 1890–1993*. London – New York: Routledge, 1994, s. 1–20.
- Chace, James (2002): *Tomorrow the World* (review of *First Great Triumph: How five Americans Made Their Country a World Power* by Warren Zimmermann, Farrar, Straus and Giroux 2002). *The New York Review of Books*, November 21, 2002, <http://www.nybooks.com/articles/15818>
- Jervis, Robert (1983): *Security Regimes*. In: Krasner, Stephen D. (ed.): *International Regimes*. Ithaca. New York: Cornell University Press, 1983.
- Judt, Tony (2002): *Its Own Worst Enemy*, review of Nye, Joseph S., Jr.: *The Paradox of American Power: Why The World's Only Superpower Can't Go It Alone*. Oxford University Press, 2002. *The New York Review of Books*, August 15, 2002, <http://www.nybooks.com/articles/15632>
- Kagan, Robert (2002): *Power and Weakness*. *Policy Review*, No. 113 (June/July 2002), policyreview.org/JUN02/kagan_print.html
- Kagan, Robert – Kristol, William (2002): *The Bush Era*. *The Weekly Standard*, February 11, 2002.
- Kennan, George F. (1951): *American Diplomacy 1900–1950*. Chicago: The University of Chicago Press, 1951.
- Kennan, George F. (1997): *Around the Cragged Hill*. In: Serow, Ann G. – Ladd, Everett C.: *The Lanahan Readings in the American Polity*. Baltimore: Lanahan Publishers, 1977 (*Around the Cragged Hill. A Personal and Political Philosophy*, W. W. Norton and Company, Inc 1993), s. 639–645.
- Kissinger, Henry A. (1969): *American Foreign Policy*. New York: Norton, 1969.
- Kissinger, Henry A. (1957): *A World Restored*. Boston: Houghton Mifflin, 1957.
- Kratochwil, Friedrich V. (1989): *Rules, norms, and decisions. On the conditions of practical and legal reasoning in international relations and domestic affairs*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Krauthammer, Charles (1997): *The Unipolar Moment*. In: Serow, Ann G. – Ladd, Everett C.: *The Lanahan Readings in the American Polity*. Baltimore: Lanahan Publishers, 1997 (*Foreign Affairs, 1990–1991*), s. 619–628.

TRANSATLANTICKÁ DIFERENCE

- Kull, Steven (2002): Public Attitudes Toward Multilateralism. In: Patrick, Stewart – Forman, Shepard (eds.): Multilateralism and U.S. Foreign Policy. Ambivalent Engagement. London: Lynne Rienner Publishers, Boulder, 2002, s. 99–120.
- Luce, Henry R. (1999): The American Century. Life Magazine, 1941. Reprinted in: Hogan, Michael J.: The Ambiguous Legacy. U.S. Foreign Relations in the „American Century“. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 11–29.
- Lundestad, Geir (1999): Empire by Invitation. In: Hogan, Michael J.: The Ambiguous Legacy. U.S. Foreign Relations in the „American Century“. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 52–91.
- Morgan, Edmund S. (1958): The Puritan Dilemma. The Story of John Winthrop. Boston: Harper Collins Publishers, 1958.
- Morgenthau, Hans J. (1985): Politics Among Nations. New York: Knopf, 1985.
- Morgenthau, Hans J. (1946): Power Politics versus Scientific Man. Chicago: Chicago University Press, 1946.
- Niebuhr, Reinhold (1945): The Children of Light and the Children of Darkness. A Vindication of Democracy and a Critique of its Traditional Defenders. London: Nisbet & Co., Ltd., 1945.
- Nye, Joseph S., Jr. (1990): Bound to Lead. The Changing Nature of American Power. New York: Basic Books, 1990.
- Nye, Joseph S., Jr. (2002): The Paradox of American Power. Why The World's Only Superpower Can't Go It Alone. Oxford University Press, 2002.
- Onuf, Nicholas Greenwood (1989): World of our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations. University of South Carolina Press, 1989.
- Ruggie, John G. (1998): Constructing the World Polity. Essays on International Institutionalization. London – New York: Routledge, 1998.
- Ruggie, John G. (1996): Winning the Peace: America and World Order in the New Era. New York: Columbia University Press, 1996.
- Schmitt, Carl (1932 a): Das Zeitalter der Neutralisierungen und Entpolitisierungen. In: Schmitt, Carl: Der Begriff des Politischen. München – Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1932, s. 66–81.
- Schmitt, Carl (1932 b): Der Begriff des Politischen. München – Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot, 1932, s. 7–65.
- Šedivý, Jiří (2002): Sřet identit? USA a Evropa po 11. zřř. Mezinřrodní vztahy, ročník 37, říslo 4 (2002).
- Thompson, Kenneth W. (1982): Political Realism and The Crisis of World Politics. An American Approach to Foreign Policy. Boston: University Press of America, 1982 (1960).
- Tucker, Robert W. – Hendrickson, David C. (1992): The Imperial Temptation. The New World Order and Americas Purpose. New York: Council on Foreign Relations Press, 1992.
- Walker, R. B. J. (1993): Inside / Outside: International Relations in Political Theory. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Waltz, Kenneth (1959): Man, the State, and War. New York: Columbia University Press, 1959.
- Wendt, Alexander (1999): Social Theory of International Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Wolfers, Arnold (1962): Discord and Collaboration. Essays on International Politics. Baltimore – London: The Johns Hopkins University Press, 1962.

Poznřmka

Za cennř připomřnky dřkuji dvřma anonymnřm recenzentřm a Petru Drulřkovi.